

II. STUDII, ARTICOLE, OPINII

SCURTE CONSIDERAȚII ASUPRA NOȚIUNII DE PASIV SUCCESORAL ȘI ASUPRA CALITĂȚII SUCCESORULUI DE CREDITOR AL MOȘTENIRII

Av. Anamaria-Carmen CREȚU

Abstract: *The study examines the concept of estate liability, with particular attention to claims arising from the preservation or management of estate assets, emphasizing the importance of correlating all provisions related to legal acts of preservation and management within the context of succession. By analyzing the distribution of estate liability in accordance with the Civil Code, we focus on the peculiarities encountered when one of the creditors is also one of the heirs.*

Keywords: *successional liability, heir's status as a creditor, confusion*

I. Scurte reflecții asupra noțiunii de pasiv succesoral

Pasivul succesoral este compus din datoriile și sarcinile moștenirii, aspect care rezultă din coroborarea mai multor articole, dintre care amintim art. 1114, art. 1119, art. 1155 C. civ. Deși două categorii distincte, între care există o serie de deosebiri¹, tratamentul juridic apare, la prima vedere, ca fiind identic, atât în ceea ce privește plata acestora, cât și în ceea ce privește prescriptibilitatea.

În concret, **datoriile** succesiunii reprezintă acele obligații patrimoniale ale defunctului care, indiferent de izvorul lor, fie el contractual, legal sau delictual², există în patrimoniul succesoral la data deschiderii moștenirii, fiind contractate de defunct pe durata vieții și neachitate de către acesta³. Nu intră în categoria

¹ Momentul la care iau ființă - care este anterior deschiderii moștenirii, în cazul datoriilor, iar în cazul sarcinilor este de la deschiderea moștenirii sau ulterior; persoana titulară - în timp ce datoriile au aparținut defunctului, sarcinile se nasc în persoana moștenitorilor.

² Spre exemplu, textul art. 169 din Legea nr. 85/2014 instituie o răspundere patrimonială a administratorului, care face parte din patrimoniul fostului administrator/persoanei răspunzătoare de ajungerea în stare de insolvență, transmitându-se automat (universal sau cu titlu universal) moștenitorilor, aspect reținut prin Minuta întâlnirii președinților secțiilor specializate (foste comerciale) din cadrul curților de apel, în materia litigiilor cu profesioniști și insolvenței, 13-14 iunie 2016, Sinaia.

³ Fl. A. Baias, E. Chelaru, R. Constantinovici, I. Macovei, *Codul civil. Comentariu pe articole*, ediția 3, Ed. C.H. Beck, București, 2021, p. 1368.

datoriilor succesiunii acele obligații care, nefiind transmisibile, se sting prin moartea celui care lasă moștenire (cum ar fi cele contractate intuitu personae⁴).

Spre deosebire de acestea, **sarcinile** moștenirii sunt acele obligații care, fără a fi existat în patrimoniul lui *de cuius*, se nasc în persoana moștenitorului după deschiderea succesiunii sau ulterior, independent de voința defunctului sau din voința lui și sunt strâns legate de această succesiune⁵. Așadar, chiar dacă sarcinile nu au existat niciodată în patrimoniul celui care lasă moștenirea, acestea decurg tot din faptul decesului lui *de cujus*. Din categoria sarcinilor succesiunii fac parte: cheltuielile legate de înmormântarea defunctului, cheltuielile pentru administrarea și lichidarea moștenirii, plata legatelor cu titlu particular care conferă legatarului calitatea de creditor al unei creanțe⁶.

Un tratament juridic preferențial *par* să aibă două categorii de creanțe, conform art. 1155 alin. (2) C. civ.: (1) **creanțele provenite din conservarea sau din administrarea bunurilor moștenirii**, precum și (2) **creanțele născute înainte de deschiderea moștenirii**. Titularii acestor drepturi de creanță pot cere să fie plătiți din bunurile aflate în indiviziune înainte de partajul succesoral și pot solicita executarea silită asupra acestor bunuri.

1. Creanțele provenite din conservarea sau din administrarea bunurilor moștenirii fac parte, astfel cum am văzut deja, din categoria sarcinilor moștenirii și sunt efectuate, cel mai adesea, chiar de către unul/unii dintre succesibili, ajungându-se astfel ca aceștia să aibă dublă calitate, de moștenitori și de creditori.

Pentru început, ar fi relevant de stabilit ce tipuri de cheltuieli fac parte din cele două categorii. Astfel, **actele juridice de conservare**, definite ca acele acte juridice civile prin care se urmărește preîntâmpinarea pierderii unui drept subiectiv civil, presupun efectuarea unor cheltuieli de conservare, care au întotdeauna o valoare mult redusă față de valoarea dreptului ce se dorește a fi conservat⁷, în timp ce **actele juridice de administrare** sunt acele acte juridice civile prin care se urmărește realizarea unei normale puneri în valoare a unui bun sau patrimoniu⁸.

Exemple de creanțe provenite din conservarea sau din administrarea bunurilor moștenirii: plata taxelor și impozitelor⁹, reparații ale bunurilor succesoriale¹⁰, cheltuielile făcute cu ocazia inventarierii, punerii peceților, expertizării și evaluării

⁴ I. Adam, A. Rusu, *Drept civil. Succesiuni*, ed. All Beck, București, 2003, p. 430.

⁵ Fl. A. Baias, E. Chelaru, R. Constantinovici, I. Macovei, *op.cit.*, p. 1368.

⁶ Fr. Deak, R. Popescu, *Tratat de drept succesoral. Vol. III. Transmisiunea și partajul moștenirii*, ediția a IV-a, Universul Juridic, București, 2019, p. 128.

⁷ G. Boroș, L. Stănculescu, *Instituții de drept civil în reglementarea noului Cod civil*, ed. Hamangiu, București, 2012, p. 83.

⁸ G. Boroș, C.A. Angheliescu, *Curs de drept civil. Parte generală*, Hamangiu, București, 2012, p. 117.

⁹ Sentința nr. 1981/2011 din 08-mar-2011, Judecătoria București Sectorul 5, Sentința nr. 11065/2020 din 18-nov-2020, Judecătoria București Sectorul 3.

¹⁰ Sentința nr. 925/2017 din 15-iun-2017, Judecătoria Dorohoi, Sentința civilă nr. 6769/16.06.2010 Judecătoria Sectorului 2 București

bunurilor, cheltuielile ocazionate de trimiterea unei somații sau de înscrierea unei ipotece sau a unui privilegiu în registrele de publicitate, toate acestea privind un drept sau un bun care face parte din masa succesorală, plata datoriilor rezultate din ultima boală a defunctului¹¹, plata micilor datorii ale defunctului, efectuate din considerente de respect față de memoria acestuia¹².

Pentru că în materia succesiunilor regăsim mai multe prevederi care vizează cheltuielile de conservare și de administrare ale bunurilor moștenirii, vom analiza, în cele ce urmează, legătura dintre aceste texte legale și textul art. 1155 alin. (2) C. civ., având în vedere, mai ales, situația în care aceste cheltuieli sunt efectuate de către moștenitori.

O primă întrebare ar fi, **dacă legiuitorul a avut în vedere strict creanțele provenite din conservarea sau din administrarea bunurilor moștenirii efectuate în temeiul prevederilor art. 1117 C. civ. sau a avut în vedere un concept mai larg?** În alte cuvinte, poate un succesibil sau orice altă persoană efectua cheltuieli pentru conservarea și administrarea bunurilor moștenirii în afara cadrului reglementat prin art. 1117 C. civ.?

În concret, în situația în care există pericol de înstrăinare, pierdere, înlocuire sau distrugere a bunurilor, notarul va putea pune bunurile sub sigiliu sau le va preda unui custode, care poate fi unul dintre succesibili, dacă toți cei interesați sunt de acord, iar în caz contrar, o altă persoană aleasă de către notar. Custodele, cu încuviințarea notarului, poate face anumite cheltuieli necesare pentru conservarea bunurilor moștenirii. În lipsa custodelui, aceste cheltuieli pot fi făcute de un curator special, numit de notar pentru administrarea bunurilor. Custodele sau curatorul este obligat să restituie bunurile și să dea socoteală notarului asupra cheltuielilor de conservare sau administrare a acestor bunuri la finalizarea procedurii succesoriale sau atunci când notarul consideră necesar.

Trecând peste faptul că legiuitorul, deși inițial pare să sugereze că, un custode poate efectua doar cheltuieli necesare pentru conservarea bunurilor moștenirii, într-un final, din textul legal înțelegem că atât custodele, cât și curatorul, pot face atât cheltuieli de conservare, cât și cheltuieli de administrare. **Aceste cheltuieli vor fi făcute, cel mai adesea, din patrimoniul succesoral, iar nu din patrimoniul custodelui sau al curatorului, astfel încât acestea nu vor duce la nașterea unei creanțe față de moștenire a custodelui sau a curatorului.**

Cu toate acestea, considerăm că **nu poate fi exclusă ipoteza în care un custode sau un curator, în lipsa unui disponibil bănesc în masa succesorală (care ar putea fi formată strict din bunuri imobile, spre exemplu), să avanseze aceste cheltuieli din patrimoniul propriu și să devină astfel creditor al moștenirii.**

¹¹ I. Genoiu, *Acceptarea moștenirii în Codul civil (Legea nr. 287/2009, republicată)*, Revista Dreptul nr. 5/2012, accesată pe Sintact.ro.

¹² Ibidem.

În particular, în situația în care un succesibil este numit custode și efectuează cheltuieli de conservare sau administrare ale bunurilor succesoriale din patrimoniul său personal, acesta devine creditor al moștenirii, putând ajunge, în cazul în care i se consolidează calitatea de moștenitor, să aibă dubla calitate de moștenitor și creditor al moștenirii.

Pe de altă parte, în marea majoritate a situațiilor, nu se numește un custode sau un curator al moștenirii, nefiind în situațiile prevăzute de art. 1117 C. civ. , respectiv nu există un pericol de înstrăinare, pierdere, înlocuire sau distrugere a bunurilor, iar bunurile succesoriale pot necesita efectuarea unor cheltuieli de conservare și administrare, care vor fi avansate cel mai adesea de către succesibil, care va avea dubla calitate de moștenitor și creditor al moștenirii, în cazul în care i se consolidează calitatea de moștenitor.

În aceste situații, nu este nevoie de încuviințarea notarului pentru efectuarea cheltuielilor și nici nu se va da socoteală notarului, motiv pentru care se naște întrebarea - cine va constata existența acestor cheltuieli și necesitatea lor? Evident, în cazul în care moștenitorii nu se înțeleg, instanța de judecată este singura în măsură să intervină, notarul neavând competență asupra acestui subiect.

Astfel, pentru a răspunde la întrebare, **creanțele provenite din conservarea sau din administrarea bunurilor moștenirii pot să provină atât din cheltuielile realizate în temeiul art. 1117 C. civ., cu condiția să nu fi fost efectuate din patrimoniul succesoral, ci din patrimoniul personal al celui care a avansat cheltuiala, cât și din cheltuielile realizate pur și simplu de către succesibil sau orice altă persoană, în vederea conservării sau administrării bunurilor moștenirii.** În ipoteza în care cel care a efectuat cheltuiala este un succesibil (numit în calitate de custode, pentru cazurile prevăzută prin art. 1117 C. civ.), prin consolidarea calității sale de moștenitor se ajunge în situația coexistenței calităților de moștenitor și creditor al moștenirii.

Un alt text legal ar fi **art. 1118 C. civ.**, care reglementează măsurile speciale privind sumele de bani și alte valori găsite în patrimoniul succesoral la data decesului. Astfel, dacă în timpul efectuării inventarului se vor găsi sume de bani, din acestea se vor lăsa moștenitorilor sau celor care locuiau cu defunctul și gospodăreau împreună cu acesta sumele necesare pentru, printre altele, acoperirea cheltuielilor pentru conservarea și administrarea bunurilor moștenirii. În această situație, având în vedere că aceste cheltuieli sunt acoperite din sumele de bani aparținând celui care lasă moștenire, așadar din activul succesoral, moștenitorul care efectuează acele cheltuieli nu dobândește calitatea de creditor al succesiunii. Practic, pentru a dobândi calitatea de creditor este necesar ca respectiva cheltuială să o facă moștenitorul din patrimoniul său, iar nu din patrimoniul succesoral.

În alte cuvinte, pentru a avea natura unor creanțe provenite din conservarea sau din administrarea bunurilor, indiferent de contextul în care au fost făcute sau

de persoana care le-a făcut, acele cheltuieli trebuie să fi fost realizate din patrimoniul unei alte persoane decât a celei care a lăsat moștenire. Altfel, acestea rămân doar niște cheltuieli ale moștenirii fără a se transforma în creanțe.

Iar pentru că orice cheltuială are la bază un act, în speță, de conservare sau administrare, ar fi interesant de observat corelația dintre actele de conservare sau administrare în contextul acceptării tacite a succesiunii¹³ și cheltuielile ocazionate de actele de conservare sau administrare, care pot duce la nașterea unor creanțe. Evident că există acte de conservare sau de administrare care nu implică cheltuieli, motiv pentru care acestea nu fac obiectul analizei noastre.

Astfel, potrivit **art. 1110 alin. (3) C. civ.**, actele de conservare nu valorează acceptare, dacă din împrejurările în care acestea s-au efectuat nu rezultă că succesibilul și-a însușit prin ele calitatea de moștenitor. Așadar, un succesibil care face acte de conservare nu va fi considerat, în principiu, că a acceptat moștenirea, însă, dacă respectivele acte implică anumite cheltuieli, succesibilul devine titularul unui drept de creanță împotriva moștenirii.

Actele de administrare, la rândul lor, suportă o distincție întâlnită în materia succesiunilor, strict în contextul actelor cu valoare de acceptare tacită, între actele de administrare provizorie și actele de administrare definitivă. Conform prevederilor art. 1110 alin. (4) C. civ. *Sunt considerate a fi de administrare provizorie actele de natură urgentă a căror îndeplinire este necesară pentru normala punere în valoare, pe termen scurt, a bunurilor moștenirii.* Actele de administrare provizorie, asemenea actelor de conservare, nu valorează acceptare dacă din împrejurările în care acestea s-au efectuat nu rezultă că succesibilul și-a însușit prin ele calitatea de moștenitor; în timp ce actele de administrare definitivă pot avea valoarea de acceptare tacită a moștenirii.

Pe de altă parte, indiferent dacă au la bază acte de administrare provizorie sau definitivă, toate cheltuielile provenite din administrarea bunurilor moștenirii pot să devină creanțe, dacă sunt efectuate din patrimoniul succesibilului. Așadar, creanțele provenite din administrarea bunurilor successorale pot avea la bază acte de administrare care au natura unor acte cu valoare de acceptare tacită, dacă sunt acte de administrare definitivă, sau care nu au această valență, dacă vorbim de acte de administrare provizorie.

Nu în ultimul rând, dată fiind starea de indiviziune în care se află patrimoniul succesoral, care presupune o pluralitate de titulari, dar nu neapărat mai mulți moștenitori cu vocație universală¹⁴, și regimul juridic al acesteia, se impune analiza condițiilor în

¹³ A se vedea I. Popa, *Dreptul de opțiune succesorală*, în *Revista Romana de Drept Privat* nr. 3/2014, accesată pe Sintact.ro; A. Kis, *Opțiunea succesorală. Studiu de drept roman și de drept civil*, *Pandectele Romane* nr. 1/2015 accesată pe Sintact.ro.

¹⁴ Fr. Deak, R. Popescu, *op.cit.*, p. 178.

care un moștenitor poate efectua acte de conservare sau administrare asupra bunurilor succesoriale¹⁵. În ceea ce privește actele de conservare, art. 640 C. civ. prevede că fiecare coproprietar poate să facă acte de conservare cu privire la bunul comun fără acordul celorlalți coproprietari¹⁶. Pe de altă parte, în materia actelor de administrare¹⁷, a fost instituită regula majorității, prin art. 641 C. civ., cu sancțiunea inopozabilității, prevăzută prin art. 642 C. civ.

Astfel, suntem de părerea potrivit căreia creanțele provenite din conservarea sau din administrarea bunurilor moștenirii provenind din cheltuieli făcute de către unul dintre moștenitori se impun a fi realizate cu respectarea dispozițiilor art. 640-642 C. civ.

2. Revenind asupra prevederilor art. 1155 alin. (2) C. civ., cealaltă categorie de creanțe care se bucură de un tratament aparent preferențial sunt **creanțele născute înainte de deschiderea moștenirii**. În alte cuvinte, pare că legiuitorul se referă la datoriile moștenirii, din moment ce acestea sunt definite ca fiind acele obligații patrimoniale ale defunctului care, indiferent de izvorul lor, există în patrimoniul succesoral la data deschiderii moștenirii. Este irelevant cine este titularul acestor creanțe, din moment ce textul legal nu distinge, astfel încât acest text legal vizează și creanțele a căror titulari sunt moștenitorii defunctului și care au astfel dublă calitate de moștenitori și de creditori ai moștenirii.

Așadar, textul art. 1155 alin. (2) C. civ. are în vedere, pe de o parte, datoriile succesoriale, iar pe de altă parte, o parte din sarcinile succesiunii. Context în care nu putem să nu observăm că rămâne o mică parte din pasivul succesoral căreia nu îi sunt aplicabile aceste prevederi. Practic, ar fi cheltuielile de înmormântare (care sunt plătite, de regulă, de succesibili) și legatele, acestea din urmă având propriile reguli pe baza cărora sunt plătite.

În orice caz, prevederile art. 1155 alin. (2) C. civ. vin în sprijinul creditorilor succesiunii, care nu sunt astfel nevoiți să aștepte partajul succesoral. Din modul de exprimare al legiuitorului, „*pot cere*”, rezultă că creditorii pot alege să aștepte partajul succesoral, sau pot alege să acționeze înainte de acest moment. Situația este identică și în cazul în care moștenitorii au drepturi de creanță asupra moștenirii, aspect reglementat expres prin prevederile art. 1157 alin. (3) C. civ.

II. Distribuția pasivului succesoral în conformitate cu Codul Civil

Spre deosebire de vechiul Cod civil de la 1864, sub imperiul căruia moștenirea putea fi acceptată pur și simplu sau sub beneficiu de inventar, sub actualul Cod

¹⁵ A se vedea și secțiunea B. Consecințele juridice al indiviziunii succesoriale din L. Stănciulescu, *Curs de drept civil. Succesiuni*, Hamangiu, București, 2012, p. 224 și urm.

¹⁶ Fr. Deak, R. Popescu, *op.cit.* Vol. III, p. 181.

¹⁷ Ibidem.

civil, odată acceptată moștenirea, moștenitorii răspund *intra vires hereditatis*¹⁸. Potrivit prevederilor art. 1114 alin. (2) C. civ., articol care reglementează efectele acceptării, „Moștenitorii legali și legatarii universali sau cu titlu universal răspund pentru datoriile și sarcinile moștenirii numai cu bunurile din patrimoniul succesoral, proporțional cu cota fiecăruia”.

Așadar, contopirea dintre patrimoniul moștenitorilor și patrimoniul succesoral nu mai poate avea loc în nicio situație, operând o separație de patrimonii care produce efecte față de toți creditorii¹⁹ și urmând ca moștenitorii să răspundă numai cu bunurile din patrimoniul succesoral²⁰.

Singura situație în care mai putem discuta despre o răspundere *ultra vires hereditatis* este cea a acceptării forțate, instituite prin art. 1119 C. civ. Astfel, succesibilul care, cu rea-credință, a sustras ori a ascuns bunuri din patrimoniul succesoral sau a ascuns o donație supusă raportului sau reducățiunii este considerat că a acceptat moștenirea, chiar dacă anterior renunțase la ea și este ținut să plătească datoriile și sarcinile moștenirii proporțional cu cota sa din moștenire, inclusiv cu propriile sale bunuri.

Coroborând prevederile art. 1114 alin. (2) C. civ. cu art. 1155 alin. (1) C. civ., reiese că răspund pentru datoriile și sarcinile moștenirii: moștenitorii universali și moștenitorii cu titlu universal, fie că sunt moștenitori legali sau legatari. Important de menționat este faptul că moștenitorii legali și legatarii universali sau cu titlu universal nu pot accepta numai drepturile succesiuni (așadar activul succesoral) și să refuze plata pasivului²¹.

Legatarii cu titlu particular, ca principiu, nu răspund pentru datoriile și sarcinile moștenirii. De la această regulă, prevederile art. 1114 alin. (3) C. civ. instituie trei situații excepționale. Prima este cea în care testatorul a dispus în mod expres ca legatarul cu titlu particular să răspundă pentru datoriile și sarcinile moștenirii. Cea de-a doua vizează situația în care dreptul lăsat prin legat are ca obiect o universalitate²², cum ar fi o moștenire culeasă de către testator și nelichidată încă. Ultima situație excepțională o întâlnim atunci când celelalte bunuri ale moștenirii sunt insuficiente pentru plata datoriilor și sarcinilor moștenirii.

¹⁸ Pentru argumentarea ideii că ipoteza răspunderii moștenitorului *intra vires hereditatis* este una dintre acele „alte moduri expres prevăzute de lege” de stingere a obligațiilor, la care se referă art. 1.615 C. civ., în scenariul în care bunurile moștenite nu sunt suficiente pentru a stinge integral creanțele împotriva succesiunii, a se vedea C. Samoila, M. Avram, *Probleme privind executarea silită împotriva moștenitorilor. O analiză critică a orientărilor jurisprudențiale*, Revista Română de Drept Privat nr. 1/2021, accesată pe Sintact.ro

¹⁹ Fl. A. Baias, E. Chelaru, R. Constantinovici, I. Macovei, *op.cit.*, p. 1323.

²⁰ I. Genoiu, *op.cit.*

²¹ L. Stănculescu, *op.cit.*, p. 198.

²² Textul art. 1114 alin. (3) lit. b) C. civ. prevede în mod expres că, în acest caz, legatarul răspunde pentru pasivul acelei universalități.

Aceleași texte legale, respectiv art. 1142 alin. (2) C. civ. și art. 1155 alin. (1) C. civ., tranșează și limitele răspunderii moștenitorilor. Astfel, moștenitorii universali și cu titlu universal contribuie la plata pasivului succesoral proporțional cu cota succesorală ce îi revine fiecăruia. Pe de altă parte, legatarul cu titlu particular, în toate situațiile excepționale prevăzute de legiuitor, răspunde numai cu bunul sau bunurile ce formează obiectul legatului.

S-a reținut în doctrină²³ faptul că prin „cota succesorală ce îi revine fiecăruia” se înțelege vocația la succesiune (practic, cotele prevăzute în Titlul II, Capitolul III Moștenitorii legali Secțiunile 1-5 din Codul civil), iar nu ceea ce au cules efectiv. S-a mai arătat²⁴ că pasivul succesoral se transmite divizat de drept între comoștenitori, corespunzător părții ereditare a fiecăruia, de la data deschiderii succesiunii, iar dacă legatele sunt formulate de așa natură încât nu permit stabilirea părților ereditare, divizarea pasivului de va face pe părți virile între moștenitori, în funcție de numărul acestora, iar, ulterior, se vor stabili părțile ereditare prin raportarea valorilor bunurilor primite la întreg patrimoniul, regularizându-se eventualele diferențe rezultate.

Așadar, regula o reprezintă divizarea de drept²⁵ a pasivului succesoral, între moștenitori, proporțional cu cota fiecăruia. Există însă și situații în care nu se aplică regula divizării de drept a pasivului succesoral, acestea fiind prevăzute, în mod expres și exhaustiv, prin art. 1115 alin. (3) C. civ.

Prima situație este cea în care obligația este indivizibilă, regulă întărită și prin prevederile art. 1425 C. civ.²⁶ Cea de-a doua situație este atunci când obligația are ca obiect un bun individual determinat ori o prestație determinată asupra unui astfel de bun. Cea de-a treia ipoteză vizează obligațiile garantate cu o ipotecă sau o altă garanție reală, caz în care moștenitorul care primește bunul afectat garanției va fi obligat pentru tot, însă numai în limita valorii acelui bun, iar participarea sa la restul pasivului moștenirii se reduce corespunzător. Ultima situație excepțională o reprezintă situația în care unul dintre moștenitori este însărcinat, prin titlu, să execute singur obligația, caz în care, dacă titlul îl reprezintă testamentul, scutirea celorlalți moștenitori constituie o liberalitate, supusă reducăunii, dacă este cazul.

²³ L. Stănculescu, *op.cit.*, p. 199.

²⁴ Fl. A. Baias, E. Chelaru, R. Constantinovici, I. Macovei, *op.cit.*, p. 1369.

²⁵ Merită să menționăm aici prevederile art. 1427 C. civ., care reglementează divizibilitatea obligației între moștenitori și care preved următoarele: *Obligația divizibilă prin natura ei care nu are decât un singur debitor și un singur creditor trebuie să fie executată între aceștia ca și cum ar fi indivizibilă, însă ea rămâne divizibilă între moștenitorii fiecăruia dintre ei.*

²⁶ Art. 1425: Efectele obligației indivizibile

(1) Obligația indivizibilă nu se divide între debitori, între creditori și nici între moștenitorii acestora.

(2) Fiecare dintre debitori sau dintre moștenitorii acestora poate fi constrâns separat la executarea întregii obligații și, respectiv, fiecare dintre creditori sau dintre moștenitorii acestora poate cere executarea integrală.

În ipoteza în care nu a operat regula divizării de drept a pasivului succesoral, se ajunge în situația în care unul dintre moștenitorii universalii sau cu titlu universal să fi plătit din datoria comună mai mult decât partea sa, caz în care va avea un drept de regres împotriva celorlalți moștenitori, însă numai pentru partea din datoria comună ce revine fiecăruia, chiar și atunci când moștenitorul care a plătit datoria ar fi fost subrogat în drepturile creditorilor. În alte cuvinte, regula divizării de drept a pasivului succesoral operează întotdeauna între moștenitori, chiar dacă creditorul s-a aflat într-o situație de excepție dintre cele prevăzute la art. 1115 alin. (3) C. civ.

III. Coexistența calității de moștenitor cu cea de creditor al moștenirii

1. *Aparența unui tratament juridic identic*

Astfel cum prevede art. 1157 alin. (3) C. civ., *Moștenitorul are dreptul de a cere plata creanțelor pe care le are față de moștenire de la ceilalți moștenitori, ca orice alt creditor al moștenirii*. Se impune să punctăm faptul că textul legal discută despre moștenitor, așadar acel succesibil care și-a consolidat calitatea prin acceptarea moștenirii, chiar și forțată. Acei succesibili care fie nu au acceptat moștenirea, fie au fost înlăturați de la moștenire, vor avea calitatea de terți față de moștenire și vor avea doar un drept de creanță față de moștenire.

Tratamentul juridic identic pe care pare să îl instituie art. 1157 alin. (3) C. civ., prin sintagma „ca orice alt creditor al moștenirii”, merită o analiză mai aprofundată și ne provoacă să ne punem câteva întrebări.

O primă întrebare ar fi dacă unui moștenitor i se aplică prevederile art. 1155 alin. (2) C. civ., așadar dacă acesta are dreptul de a solicita să fie plătit din bunurile aflate în indiviziune²⁷, înainte de partajul succesoral? Teoretic, după momentul dezbaterii succesoriale, finalizată cu emiterea certificatului de moștenitor, se vor cunoaște atât cotele de moștenire care revin fiecăruia, cât și activul și pasivul succesoral. Apreciem că, excluzând partea sa din datorie, moștenitorului ar trebui să îi fie recunoscut acest drept, aceasta fiind rațiunea textului art. 1157 alin. (3) C. civ. Dacă s-ar fi dorit ca moștenitorul să își poată recupera creanța doar cu ocazia partajului succesoral, legiuitorul ar fi putut stipula acest lucru. Mai mult, în acest context se impune a avea în vedere că creditorul, fie el și moștenitor, este presat de împlinirea termenului de prescripție. Desigur că, cel mai adesea, totul urmează să fie regularizat cu ocazia partajului succesoral, însă așteptarea îndelungată poate conduce la prescrierea creanței.

²⁷ Astfel cum s-a reținut și prin Decizia nr. 1694 din 29 noiembrie 2005 a Curții de Apel București, secția a IV-a civilă, publicat în Revista Pandectele Române nr. 3 din data de 30 iunie 2006, accesată pe Sintact.ro: „Întrucât pasivul succesoral se divide de drept între moștenitori de la data deschiderii moștenirii, creditorii pot acționa pentru plata creanței, chiar dacă nu a avut loc ieșirea din indiviziune, obligația de plată a pasivului nefiind o consecință a ieșirii din indiviziune ci a transmisiunii universale sau cu titlu universal”.

În doctrina de specialitate²⁸ s-a reținut faptul că „Creanțele și datoriile celui decedat nu fac obiectul împărțelii întrucât ele, în principiu, se împart în momentul deschiderii moștenirii, deplin drept, între comoștenitorii universali sau cu titlu universal proporțional cu cota fiecăruia”. Altfel spus, moștenitorii nu vor fi obligați la plata unei creanțe a succesiunii, a cărui titular este unul dintre moștenitori, printr-un act de partaj²⁹, fiind necesar ca titularul dreptului de creanță să se îndrepte împotriva lor, aspect care întărește ideea că dispozițiile art. 1155 alin. (2) C. civ. profită și creditorilor-moștenitori.

2. Aplicabilitatea instituției confuziunii și compensației în contextul moștenirilor

Teza a II-a a art. 1157 alin. (3) C. civ. prevede că, în privința părții din datorie care îi revine ca moștenitor, dispozițiile art. 1.620-1.624 sunt aplicabile, ceea ce este destul de derutant, având în vedere conținutul acestor texte legale, o parte privind compensația, iar art. 1624 reglementând noțiunea de confuziune. Cel mai probabil, legiuitorul a dorit să facă trimitere la prevederile art. 1624-1628 C. civ., așadar la instituția confuziunii, care presupune întrunirea în aceeași persoană a calității de creditor și debitor, în cadrul aceluiași raport obligațional³⁰. Se poate observa faptul că, într-adevăr, moștenitorul care are o creanță față de moștenire, devine și debitorul acelei creanțe cu privire la partea din datorie care îi revine, iar situația în care un creditor își moștenește debitorul este un caz clasic de confuziune, amintit mereu în doctrină³¹.

Ar fi illogic ca, în acest context, să se aplice o serie de dispoziții legale privind compensația³², respectiv dispozițiile art. 1620 C. civ., care reglementează imputația plății în cazul compensației; art. 1621 C. civ., care reglementează fideiusiunea în materia compensației (mai ales în condițiile în care există art. 1626 C. civ., care

²⁸ L. Stănciulescu, *op.cit.*, p.249; I. Genoiu, *Partajul succesoral în reglementarea noului Cod civil*, Revista Română de Drept Privat nr. 1/2012, accesată pe Sintact.ro.

²⁹ De altfel, creditorilor succesiunii nu le este recunoscut dreptul de a solicita partajul succesoral, moștenitorii-creditori putând solicita partajul strict din perspectiva calității lor de moștenitori.

În doctrină s-a reținut faptul că „nu au un interes în a promova acțiunea în partaj creditorii succesoral, întrucât Noul Cod civil le conferă acestora dreptul de a urmări bunurile succesorale pe toată durata indiviziunii” (art. 1155 alin. 2 NCC), I. Genoiu, *Partajul succesoral în reglementarea noului Cod civil*, Revista Română de Drept Privat nr. 1/2012, accesată pe Sintact.ro

³⁰ I. Dogaru, P. Drăghici, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, ed. C.H. Beck, București, 2019, p. 719; L. Pop, I.F. Popa, S.I. Vidu, *Drept civil. Obligațiile*, Universul Juridic, București, 2020, p. 574; Paul Vasilescu, *Drept civil. Obligații*, ed. Hamangiu, București, 2017, p. 60.

³¹ Ibidem.

³² „Compensația este un fel de contrabalansare, de reechilibrare a balanței de plăți între două persoane, înfăptuindu-se prin extincția concomitentă și reciprocă a datoriilor care le leagă. (...) Dacă una și aceeași persoană (creditor) va ajunge să cumuleze juridic - ulterior nașterii relației obligaționale- și cealaltă poziție antinomică (debitor), asistăm la stingerea prin confuziune a raportului de obligație, lipsit fiind de un subiect (debitorul) iar nu prin compensație”, P. Vasilescu, *op.cit.*, p. 54.

reglementează fideiusiunea în materia confuziunii); art. 1622 C.civ., care reglementează efectele compensației față de terți (când logic este să se aplice dispozițiile art. 1627 C. civ., care reglementează efectele confuziunii față de terți, și art. 1623, care reglementează cesiunea sau ipoteca asupra unei creanțe tot în materia compensației.

De altfel, pentru situația în care moștenitorul are calitatea de debitor al moștenirii, legiuitorul a reglementat instituția raportului datoriei, raport care, astfel cum se prevede în mod expres prin art. 1158 alin. (3) C. civ., nu operează în privința creanței pe care un moștenitor o are față de moștenire. În acest context, menționăm faptul că poate să opereze compensația legală, chiar dacă nu sunt întrunite condițiile acesteia, în situația în care moștenitorul care este atât creditor, cât și debitor al moștenirii, conform art. 1158 alin. 3 teza II C. civ.

În doctrină³³, s-a avansat ideea potrivit căreia datoriile sau creanțele moștenitorului acceptant față de defunct nu se sting prin confuziune, întrucât, în urma acceptării moștenirii, există o separație între patrimoniul succesoral și patrimoniul succesoriului. În sprijinul acestei interpretări par să vină și dispozițiile art. 1624 alin. (2) C. civ.³⁴. În sens contrar, unii autori³⁵ consideră că este irelevant faptul că datoria și creanța se găsesc în mase de bunuri diferite. Achiesăm acestei ultime opinii, din simplul considerent că prevederile art. 1157 alin. (3) teza II C. civ. fac trimitere expresă la confuziune, în ceea ce privește partea din datorie care îi revine respectivului moștenitor, astfel încât apreciem că ne aflăm într-o situație excepțională, în care confuziunea operează, chiar dacă există o separație de patrimonii.

Concluzionând, pentru situația moștenitorului care este strict creditor al moștenirii, vor fi aplicabile dispozițiile privind confuziunea, fără a putea să opereze raportul. În situația în care un moștenitor este doar debitor al moștenirii, va opera raportul datoriei. Iar în cazul în care un moștenitor este atât debitor, cât și creditor al moștenirii, va opera compensația legală, chiar dacă nu sunt îndeplinite condițiile, iar pentru partea care rămâne, se aplică regulile de mai sus, în funcție de situația în care rămâne o parte din creanță sau o parte din datorie neacoperită.

Dar să vedem mai exact **cum operează confuziunea** în această situație. Spre exemplu, să luăm cazul unei succesiuni cu un activ succesoral de 10.000 lei și un pasiv succesoral de 3.000 lei, din care 1.000 lei îi reprezintă o creanță a defunctului față de moștenitorul F. Dacă defunctul are doi moștenitori, pe S cu cota de $\frac{3}{4}$ și pe F cu cota de $\frac{1}{4}$, aceștia vor primi din activul succesoral S - 7.500 lei, iar F - 2.500 lei, urmând să suporte pasivul succesoral în aceleași procente de $\frac{3}{4}$ și $\frac{1}{4}$, așadar S - 2.250 lei, iar F - 750 lei.

³³ I. Genoiu, *op.cit.*

³⁴ „Confuziunea nu operează dacă datoria și creanța se găsesc în același patrimoniu, dar în mase de bunuri diferite”.

³⁵ Fl. A. Baias, E. Chelaru, R. Constantinovici, I. Macovei, *op.cit.*, p. 1374.

Exprimarea art. 1157 alin. (3) teza II, „în privința părții din datorie care îi revine ca moștenitor”, care nu face referire la *partea din pasivul succesoral*, ne duce cu gândul la faptul că urmează să se calculeze, conform cotelor succesorale, cât îi revine fiecărui moștenitor din creanța lui F, așadar lui S - 750 lei, iar lui F - 250 lei, iar confuziunea să opereze doar cu privire la cei 250 lei, restul de 750 lei urmând să îi primească F de la S, concomitent cu obligarea lui F la suportarea a 500 lei din pasivul succesoral (din moment ce partea totală din pasivul succesoral care îi revine lui F este de 750 lei).

Cealaltă variantă, în care, ar putea opera confuziunea pentru toată partea de datorie ce îi revine lui F din pasivul succesoral (așadar 750 lei), iar F să rămână să mai încaseze, de la S, suma de 250 lei (diferența până la 1.000 lei), dar fără să mai suporte altceva din pasivul succesoral, nu respectă principiul diviziunii de drept a pasivului succesoral, pentru că îi pune pe ceilalți debitori în situația de a își putea recupera creanța doar de la S, în cazul în care avut loc partajul succesoral și nu se mai află în situația de a putea urmări direct bunurile succesorale³⁶.

Desigur că, între moștenitori poate să intervină o înțelegere, potrivit căreia să opereze confuziunea cu privire la toată partea din pasivul succesoral care îi revine lui F, însă această înțelegere nu le poate fi opozabilă creditorilor terți de moștenire.

3. Care este termenul de prescripție în care un moștenitor își poate recupera creanța pe care o are față de moștenire?

Pentru a răspunde la această întrebare, vom porni de la analiza Deciziei nr. 6/19.01.2009 a Înaltei Curți de Casație și Justiție pronunțată într-un recurs în interesul legii, referitoare la caracterul prescriptibil al cererilor privind lichidarea pretențiilor referitoare la cheltuielile de înmormântare și respectarea tradițiilor religioase ce compun pasivul succesoral, prin care a fost admis recursul în interesul legi și s-a stabilit că dispozițiile art. 728 raportate la art. 774, art. 775, art. 777 și art. 896 din Codul civil și ale art. 3 din Decretul nr. 167/1958 privitor la prescripția extinctivă, republicat, se interpretează în sensul că:

„Cererile privind lichidarea pretențiilor referitoare la cheltuielile de înmormântare și respectarea tradițiilor religioase ce compun pasivul succesoral sunt prescriptibile în termenul general de prescripție atât în situațiile în care sunt formulate în cadrul acțiunii de ieșire din indiviziune, cât și atunci când sunt formulate pe cale separată.

³⁶ Achiesăm opiniei potrivit căreia, pentru creditorii succesiunii, nu prezintă relevanță faptul că obligațiile defunctului vor fi suportate proporțional cu cota moștenită, dacă moștenitorii vor fi urmăriți mai înainte ca aceștia să efectueze partajul bunurilor moștenite, astfel încât creditorii defunctului vor putea să recupereze creanțele lor din sumele obținute prin vânzarea bunurilor succesorale. Este „fără relevanță practică faptul că fiecare dintre moștenitorii împotriva cărora s-a formulat cererea de executare a fost urmărit, în realitate, în calitatea lui de coproprietar asupra bunului transmis prin moștenire și că a contribuit la plata datoriei doar în raport cu această cotă”, C. Samoila, M. Avram, *Probleme privind executarea silită împotriva moștenitorilor. O analiză critică a orientărilor jurisprudențiale*, Revista Română de Drept Privat nr. 1/2021, accesată pe Sintact.ro.

Ațiunea având ca obiect suportarea de către moștenitori a cheltuielilor de înmormântare și a celor legate de obiceiurile religioase practicate în memoria defunctului are un caracter personal, deoarece urmărește valorificarea unei creanțe și este supusă termenului general de prescripție de 3 ani, prevăzut de dispozițiile art. 3 din Decretul nr. 167/1958 privitor la prescripția extinctivă, republicat, indiferent dacă se judecă în cadrul procesului de ieșire din indiviziune sau pe cale separată”.

Menționăm aici că prevederile art. 774, art. 775, art. 777 C. civ. din 1864, analizate prin decizia anterior citată, sunt echivalentul actualului art. 1155 C. civ., astfel încât apreciem interpretarea Înaltei Curți de Casație și Justiție ca fiind pe deplin aplicabilă și actualului art. 1155 C. civ.

Așadar, cheltuielile de înmormântare și respectarea tradițiilor religioase, având natura unor sarcinii ale moștenirii sunt efectuate în majoritatea cazurilor de către moștenitori, care dobândesc calitatea de creditori ai succesiunii (fără însă ca aceste cheltuieli să beneficieze de regimul juridic instituit de art. 1155 alin. 2 C. civ.), context în care se poate observa faptul că moștenitorii sunt nevoiți ca, în termenul de prescripție de 3 ani³⁷, să acționeze în vederea recuperării creanțelor lor.

În doctrină³⁸, s-a reținut faptul că, posesia exercitată de către moștenitorul care a achitat cheltuielile de înmormântare are caracter întrerupător de prescripție, caz în care termenul de prescripție de 3 ani începe să curgă de la data formulării cererii de ieșire din indiviziune, întrucât aceasta ar putea avea ca rezultat deposdarea creditorului-moștenitor de bunurile succesoriale. Ni se pare discutabilă această opinie, întrucât, posesia exercitată de către moștenitor nu are natura unei recunoașteri a dreptului a cărui acțiune se prescrie, făcută de cel în folosul căruia curge termenul de prescripție (ceilalți moștenitori, în acest caz), moștenitorul exercitând posesia în temeiul calității sale de comoștenitor.

Așadar, ar fi important de reținut că, în cazul sarcinilor moștenirii (cum sunt și cheltuielile de înmormântare), dat fiind faptul că acestea se nasc după data decesului, termenul de prescripție începe să curgă și el după acest moment. Dacă însă moștenitorul este titularul unui drept de creanță decurgând dintr-o datorie a defunctului (cum ar fi un împrumut), termenul de prescripție a început să curgă conform regulilor generale în materie (de la data scadenței), cel mai adesea anterior datei decesului.

³⁷ Practica instanței supreme a fost, o perioadă, în sensul că lichidarea cheltuielilor de înmormântare între moștenitori, în cadrul procedurii de împărțeață judiciară, nu este supusă prescripției de 3 ani, de vreme ce acțiunea de partaj este imprescriptibilă. Schimbarea de jurisprudență s-a bazat pe reținerea caracterului de acțiuni personale ale tuturor categoriilor de acțiuni pe care un moștenitor care a suportat cheltuielile de înmormântare le avea la dispoziție pentru a obține, de la ceilalți moștenitori, plata părții care le revine. A se vedea C. Turianu, C. Turianu, *Moștenirea și împărțeața ei. Practică judiciară adnotată*, Casa de editură și presă „Șansa” S.R.L., București, 1998, pp. 90-92.

³⁸ Fr. Deak, R. Popescu, *op.cit.*, p. 141.

Codul civil instituie reguli speciale privind suspendarea prescripției în materie succesorală, prin art. 2533 alin. 3 C. civ., care prevăd că prescripția nu curge contra moștenitorilor, în privința creanțelor pe care aceștia le au asupra moștenirii, de la data acceptării moștenirii și până la data lichidării ei, care are loc, cel mai adesea, prin partaj³⁹. Însă, dacă termenul de prescripție s-a împlinit înainte de data decesului lui *de cuius*, moștenitorul-creditor nu mai poate beneficia de efectul suspendării prescripției.

Menționăm aici că suspendarea prescripției operează doar în cazul prescripției unui drept de creanță, iar nu și a altor drepturi (cum ar fi drepturile reale), și doar în cazul creanțelor născute înainte de deschiderea succesiunii, nu și în cazul sarcinilor moștenirii⁴⁰.

4. În ce măsură suportă creditorul-moștenitor insolvabilitatea succesiunii?

Evident, creditorul-moștenitor poate avea calitatea unui creditor chirografar sau poate fi titularul unui drept de garanție, cum ar fi un drept de ipotecă sau de gaj, urmând a fi supus reglementărilor aplicabile, asemenea oricărui alt creditor și suportând concursul tuturor creditorilor moștenirii. Așadar, simplul fapt de a fi atât creditor al succesiunii, cât și moștenitor, nu îi conferă vreun tratament preferențial.

Totodată, și moștenitorului-creditor îi sunt aplicabile prevederile art. 1156 alin. (5) C. civ. *Din bunurile moștenirii atribuite la partaj, precum și din cele care le iau locul în patrimoniul moștenitorului, creditorii moștenirii vor fi plătiți cu preferință față de creditorii personali ai moștenitorului*. Prin acest text legal se instituie un privilegiu în favoarea creditorilor succesiunii⁴¹, iar moștenitorul-creditor se impune a fi și el protejat de concursul creditorilor personali ai celorlalți moștenitori.

Dar ce se întâmplă în situația în care pasivul succesoral depășește activul succesoral?

Astfel cum s-a reținut în doctrină⁴², diviziunea de drept a pasivului succesoral între comoștenitori influențează dreptul de urmărire al creditorilor succesoral (astfel, va trebui ca aceștia să își divizeze urmărirea, îndreptându-se împotriva fiecărui comoștenitor proporțional cu partea lui ereditară și, în consecință, riscul insolvabilității unuia dintre condindivizari va fi suportat de către creditor, iar nu de ceilalți moștenitori.

Conform doctrinei de specialitate⁴³, în ipoteza în care bunurile moștenite nu sunt suficiente pentru a stinge integral creanțele împotriva succesiunii, suntem în

³⁹ Fl. A. Baias, E. Chelaru, R. Constantinovici, I. Macovei, *op.cit.*, p. 2995.

⁴⁰ Fl. A. Baias, E. Chelaru, R. Constantinovici, I. Macovei, *op.cit.*, p. 2995.

⁴¹ Fl. A. Baias, E. Chelaru, R. Constantinovici, I. Macovei, *op.cit.*, p. 1372.

⁴² L. Stănculescu, *op.cit.*, p. 200.

⁴³ C. Samoila, M. Avram, *Probleme privind executarea silită împotriva moștenitorilor. O analiză critică a orientărilor jurisprudențiale*, Revista Romana de Drept Privat nr. 1/2021, accesată pe Sintact.ro.

prezența unui mod de stingere a obligațiilor (la care face referire art. 1615 C. civ., prin sintagma „*alte moduri expres prevăzute de lege*”), întrucât creditorii defunctului, după ce au încasat sumele obținute din valorificarea activelor succesoriale, nu mai au un debitor împotriva căruia să poată realiza creanțele rămase neacoperite. Fiind supus aceluiași reguli ca orice alt creditor, creanța moștenitorului-creditor se stinge în ipoteza în care pasivul succesoral excedează activul.

IV. Concluzii

Articolul analizează noțiunea de pasiv succesoral și calitatea de creditor a moștenitorului, evidențiind complexitatea și nuanțele legale care reglementează aceste aspecte în dreptul civil român. Pasivul succesoral se compune din datoriile și sarcinile moștenirii, iar diferențierea între acestea este esențială pentru înțelegerea responsabilităților moștenitorilor. Datoriile moștenirii sunt obligațiile patrimoniale ale defunctului care există în patrimoniul succesoral la deschiderea moștenirii, în timp ce sarcinile moștenirii sunt obligații care se nasc în persoana moștenitorului după deschiderea succesiunii.

Legislația actuală oferă un tratament juridic preferențial pentru anumite categorii de creanțe, cum ar fi cele provenite din conservarea sau administrarea bunurilor moștenirii și creanțele născute înainte de deschiderea moștenirii. Aceste creanțe pot fi recuperate înainte de partajul succesoral, ceea ce facilitează protecția creditorilor și asigură că datoriile și sarcinile moștenirii sunt achitate în mod echitabil.

Actele de conservare și administrare a bunurilor moștenirii, pe lângă că pot duce la nașterea unor creanțe a căror titular poate fi un moștenitor, au fost analizate în contexte diferite: cel al acceptării tacite a moștenirii și cel al stării de indiviziune succesorală.

Un aspect important abordat este coexistența calității de moștenitor și creditor al moștenirii. Legislația permite moștenitorilor să solicite plata creanțelor lor față de moștenire ca orice alt creditor, oferindu-le astfel dreptul de a fi plătiți din bunurile moștenirii înainte de partajul succesoral. Această reglementare asigură echitatea și protejează interesele moștenitorilor care fie au avut o creanță anterioară, fie au avansat cheltuieli pentru conservarea sau administrarea bunurilor succesoriale sau au achitat cheltuielile de înmormântare.